

time

Odborný analytický měsíčník

BŘEZEN 2011 | ČÍSLO 03
WWW.CICAR.CZ
ZDARMA

Důchod tak trochu jinak

Na důstojný důchod si Češi budou muset našetřit sami. Hlavním principem reformy proto musí být nejen snížení zdanění příjmů, ale také usnadnění samotného spoření.

Slovenská inspirace

Navzdory všem problémům má tzv. druhý pilíř na Slovensku jednu nespornou přednost. Část odvodů placených občany okamžitě nemizí ve vysoce deficitní Sociální pojišťovně výměnou za nejistý budoucí nárok, ale přesouvá se na jejich osobní účty ve správcovské společnosti.

A photograph of a man and a woman walking away from the camera on a city street. They are both wearing dark coats. The man is on the right, and the woman is on the left. The street has white crosswalk lines.

PENZIJNÍ REFORMA JE POVINNOST!

obsah

4 | Povinná důchodová reforma

VSTUPNÍ ANALÝZA Podstatou změn v důchodovém systému je, že na důstojný důchod si budeme muset našetřit sami. Hlavním principem reformy proto musí být, aby stát spoření občanů nejen umožnil snížením zdanění příjmů, ale také aby je co nejvíce usnadnil – bez zbytečných překážek a povinností.

Autor Jan Průša

6 | Bez zásadní penzijní reformy se neobejdeme

ROZHOVOR O nutnosti reformy a modernizace penzijního systému, zvýšení diverzifikace důchodů a stability penzijního systému, o rozšíření volby pro spořicí obyvatelstvo, opravdovém opt-outu, rizicích zpronevěry a o potřebě omezovat vládní výdaje.

Rozhovor s Ondřejem Schneiderem

12 | Krehký II. pilier

ANALÝZA Dôchodková reforma v rokoch 2004 a 2005 významne zmenila nastavenie starobného dôchodkového zabezpečenia na Slovensku. Upravila zabezpečovací charakter na poistný a rozdelila ho na dve základné časti.

Autor Radovan Ďurana

16 | Arabské revoluce a bezpečnost Evropy

ANALÝZA Nepokoje a revoluce, které již tři měsíce otrásají arabskými zeměmi, přijímá Západ s krajně smíšenými pocity. Nemůže ignorovat volání po svobodě, protože by se zpronevěřil vlastním proklamovaným zásadám, ale obává se komplexní destabilizace důležitého sousedního regionu.

Autor Jan Jireš

18 | E-stonsko 2.0

ANALÝZA Mnoho zemí v Evropě i ve světě hovoří o elektronizaci veřejné správy. Výpočetní technika umožňuje mnohá vylepšení a ulehčení přístupu občanů ke státním institucím. Na mnoha místech se o tom ale jen mluví, v relativně malém Estonsku zatím jednájí.

Autor Petr Sokol

22 | iPad fenomén měnící přístup k ICT

ANALÝZA Když 27. ledna 2010 oficiálně šéf společnosti Apple Steve Jobs uvedl zařízení iPad, mnozí tušili, že půjde o úspěšný produkt. Nyní se však už zdá, že se společnosti s nakousnutým jablkem ve znaku opět podařilo přijít s něčím, co otevírá zcela nový segment IT trhu.

Autor Filip Molčan

CI Time

Odborný analytický měsíčník
Číslo 3
Ročník 1
Březen 2011

Vydává

CI Consult & Research, s.r.o.
IČ: 24772461
Vladislavova 1390/17
110 00 Praha 1, Nové Město

Kontakty

Telefon: 224 054 087
www.cicar.cz
citime@cicar.cz

Redakce

Šéfredaktor
Ladislav Mrklas

Odborní konzultanti redakce

Ivan Langer, Josef Šíma

Tajemnice redakce
Petra Viktorová

Art director

Ivo Kubát (Multimedia Atelier)

Vedoucí redaktori rubrik

Jan Jireš (mezinárodní vztahy
a bezpečnost)
Petr Sokol (evropská politika)
Ondřej Mátl (zdravotní a sociální
politika)
Petr Stiegler (IT)

Stálí spolupracovníci

Radovan Ďurana,
Ludmila Habadová,
Miroslav Hyrman
Luboš Jemelka, Jiří Kozák,
Jan Průša, Dalibor Roháč

Jazyková korektura

4JAN Public Relations, s.r.o.
Registrace MK ČR E 19998,
ISSN 1804-8099

Milí čtenáři,

reforma důchodového systému patří mezi hlavní priority koaliční vlády Petra Nečase. Naprosto po právu, neboť demografický vývoj české společnosti je neúprosný. Velká většina skutečných expertů se shodne na tom, že není čas na otálení. Přesto rychlost, s jakou vláda její první návrh představila, mnohé překvapila. Jiní byli pro změnu překvapeni jejími součástmi, propojením s daňovými změnami a především nepříliš promyšlenou komunikací tohoto zásadního kroku. Jak se záhy ukázalo, překvapena byla i sama vláda. A to nejen rychlostí, ale i šíří kritiky, která se na tento návrh snesla. Koalice byla donucena znovu zasednout k jednacím stolům a představit variantu č. 2. Zda budou následovat i varianty další, není v tomto okamžiku jasné.

Jelikož i časopis CI Time považuje penzijní reformu za zásadní vládní agendu, rozhodli jsme se jí věnovat, byť zatím její osud skutečně jen odhadujeme. Vstupní analýzu napsal Jan Průša, který také dal titulky celému tomuto číslu CI Time. Penzijní reformu označil za povinnost. Zároveň naznačil, že by mělo jít o skutečnou reformu, kdy stát poctivě přizná, že na důchody si lidé budou muset mnohem více šetřit. A také učiní vše pro to, aby jednotlivým lidem toto spoření co nejméně znesnadňoval.

Významný český ekonom a poradce několika ministrů financí i mezinárodních organizací Ondřej Schneider v rozhovoru, který s ním vedl Josef Šíma, upozorňuje na to, že skutečná reforma musí mít vždy své náklady. Ty se však dle jeho názoru dají zaplatit především významnými úsporami na výdajové straně. V interview také kritizuje některá klíšé, s nimiž je reforma v Česku spojena – zejména termín „parametrické změny“.

Politolog Ladislav Mrklas rozebírá výchozí situaci a možné posuny na české politické scéně právě v důsledku reformy. Právní pohled na reformu, ohraničený především českou ústavou a nálezem Ústavního soudu z loňského roku, přináší Luboš Jemelka. Slovenský ekonom Radovan Ďurana přispívá pohledem na první roky fungování tzv. druhého – neboli fondového – pilíře u našich východních sousedů. Také analýza Ondřeje Mátle věnovaná spornému kroku Evropského soudního dvora ve věci rovnosti pohlaví v pojistné matematice má k hlavnímu tématu velmi blízko.

Bezpečnostním rizikům vývoje v této části světa se věnuje Jan Jireš. Petr Sokol napsal zajímavý rozbor voličského chování v nedávných estonských volbách, které jsou zajímavé především tím, že zde bylo již podruhé – a to tentokrát v mnohem větší míře – využito elektronického způsobu hlasování. IT odborník Filip Molčan mapuje potenciál iPadu, který podle jeho názoru velmi brzy začne vytlačovat notebooky.

Na další číslo CI Time, jež se bude věnovat zejména vnitřní i mezinárodní bezpečnosti, se můžete těšit již za pár týdnů.

S přáním inspirativního čtení

Ivan Langer,
zakladatel společnosti
a odborný konzultant redakce

Ladislav Mrklas,
zakladatel společnosti
a šéfredaktor

Povinná důchodová reforma

Podstatou změn v důchodovém systému je, že na důstojný důchod si budeme muset našetřit sami. Hlavním principem reformy proto musí být, aby stát spoření občanů nejen umožnil snížením zdanění příjmů, ale také aby je co nejvíce usnadnil – bez zbytečných překážek a povinností.

JAN PRŮŠA | Autor je ekonom, působí na Institutu ekonomických studií Fakulty sociálních věd UK

Když se dnes mluví o důchodové reformě, myslí se tím opatření, která přesunou váhu z průběžného systému důchodového pojištění na individuální účty důchodového spoření.

Označení reforma je poněkud zavádějící, protože vytváří dojem, že se dosavadní systém bude zlepšovat. Ve skutečnosti se pod reformou skrývá pouze otevřené přiznání vlády k tomu, co možná někteří tušili už delší dobu: Ze současného průběžného systému nebude možné vyplácet důchody v takovém ži-

votním standardu, na který jsme dnes zvyklí. Na důstojný důchod si bude každý muset naspořit sám.

Na dnešním systému je něco shnilého

Financování průběžného systému (anglicky pay-as-you-go, PAYG) funguje následovně: Aby mohlo být zapláceno současnému důchodci, musí do systému přispět dostatek pracujících spoluobčanů. Jak trefně podotkl Bernard Madoff, který v USA zpronevěřil obrovské finanč-

ní prostředky (18 mld USD) ze svého investičního fondu, podstata je shodná jako u podvodných Ponziho schémat.

Ponziho schéma slibuje investorům nereálný výnos z jejich vkladů, a tento výnos nejstarším členům fondu také vy-

plácí z vkladů nově příchozích. Podvod je odhalen v okamžiku, kdy fond nepřitáhne dostatek nových vkladatelů.

Důchody PAYG byly nastaveny jako obří Ponzioho schéma, které mohlo dlouhou dobu fungovat z prostého důvodu: Zatímco počet příjemců byl silně omezen nízkým věkem dožití, existoval dostatečný počet přispěvatelů. Zejména první z těchto podmínek se velmi rychle obrací v neprospěch průběžného systému, který se pomalu hroutí.

Nezákonně nízké důchody

Teoreticky by politikové mohli změnit parametry průběžného systému tak, aby byl ještě nějakou dobu udržitelný. Takové úpravy však nejsou politicky průchozí, a proto současná situace nabízí výbornou příležitost pro systémovou změnu. Pro žádného liberálního ekonomu totiž nemůže být obrovský roz-

BISMARCKŮV TRIK

Ponzioho schéma slibuje investorům ne-reálný výnos z jejich vkladů, a tento výnos nejstarším členům fondu také vyplácí z vkladů nově příchozích. Podvod je odhalen v okamžiku, kdy fond nepřitáhne dostatek nových vkladatelů. Podobnost s důchodovým systémem není náhodná: S myšlenkou hodně přispěvatelů a málo příjemců ho tak nastavil už Bismarck.

sah přerozdělování v PAYG systémech přijatelný.

Starobní důchody momentálně spolknou třetinu příjmů státního rozpočtu (355 mld). Přitom existuje velmi nízká vazba mezi tím, kolik člověk do systému

za život přispěl, a vypláceným důchodem – tato vazba je tím nižší, čím více člověk do systému platil. Loni dokonce o nepřiměřenosti důchodů lidí s vysokými příjmy rozhodoval Ústavní soud ČR a stanovil, že míra přerozdělení je nepřijatelná a vláda ji musí snížit.

Reforma bude znamenat odpovědnost

Občané si budou muset na spoření zvyknout, a to místo bezhlavého utrácení na dluh posledních let. Aby renta dosáhla úrovně příjmů z pracovního života, musí tomu měsíční úspora řádově odpovídat, a to i při zohlednění efektu složeného úrokování na uložené peníze. Nelze totiž čekat dvacetitisícový důchod z měsíčně ukládané pětistovky. Při reálném výnosu (po očištění inflace) dvě procenta ročně je totiž k pouhému zdvojnásobení vkladu potřeba zhruba 36 let.

Po vládě by tedy občané měli požadovat zejména snížení daní z příjmu, resp. odvodů na sociální pojištění. Kromě toho také co největší soutěž mezi finančními zprostředkovateli, kteří se o úspory budou starat. Stejně důležitá bude jejich důsledná kontrola, aby fondy dodržovaly základní pravidla průhlednosti.

Bohužel bude nutné bojovat i proti přeregulovanosti přicházející z EU. Ta nedávno uzákonila stejné podmínky životních a důchodových pojištění pro ženy a muže, přestože rizikové profily a věk dožití jsou u obou skupin zásadně odlišné a přestože toto opatření povede ke zdražení těchto pojištění.

Důchod tak trochu jinak

A kdo plně nevěří důvěryhodnosti finančních institucí? Ten by měl zvážit osvědčená konzervativní řešení: Uložit část prostředků v trvanlivých hodnotách, např. ve zlatu. Nebo investovat do rodinných vztahů a mezigeneračního rodinného sídla a spoléhat na vzájemnou solidaritu těch nejbližších.

Jak se ukázalo s PAYG systémem, stát blahobytu totiž žádné fungující řešení nezajistí.

Bez zásadní penzijní reformy se neobejdeme

O nutnosti reformy a modernizace penzijního systému, zvýšení diverzifikace důchodů a stability penzijního systému, o rozšíření volby pro spořicí obyvatelstvo, opravdovém opt-outu, rizicích zpronevěry a o potřebě omezovat vládní výdaje.

Rozhovor s docentem ekonomie, šéfredaktorem časopisu Finance a úvěr a expertem na penzijní reformu Ondřejem Schneiderem.

JOSEF ŠÍMA | Vedl rozhovor

Důchodová reforma je velkým tématem české politiky. Je opravdu třeba? Jedná se o palčivý reálný problém, nebo o jakousi mediální bublinu a problém, který lze „vyřešit“ parametrickými úpravami stávajícího systému?

Český důchodový systém reformu potřebuje. Stávající podobu dostal v roce 1996 a za 15 let se toho hodně změnilo. Česká společnost je starší a bohatší. Nezaměstnanost je více než dvojnásobná a kapitálový trh už nepřipomíná divoký západ. Reforma by měla důchodový systém zmodernizovat, omezit jeho negativní efekty (například vysoké zdanění práce) a využít potenciál na posílení ekonomiky (například diverzifikací příjmů důchodců nebo vyšší efektivitou kapitálových trhů). Parametrické úpravy dnešního systému jsou možné a čistě matematicky jimi lze důchodový systém stabilizovat velmi snadno. „Parametrické změny“ je ale jen eufemismus pro zvyšování odvodů nebo snižování důchodů, nic jiného. A je otázka, zda opravdu chceme za každou cenu zachovávat systém, který nám každý měsíc vezme 28 procent mzdy, aby nám pak někdy v sedmdesáti letech možná vyplatil nízký důchod.

Kolapsy důchodových fondů jsou výjimečné

Oponenti přicházejí s argumenty, jako je propojení obhájců reformy s lobby soukromých penzijních fondů, možnost „vytunelovat“ naspořené peníze atd. Jaká je hlavní přednost fondového systému, co jsou reálná rizika a co jen politická hra oponentů?

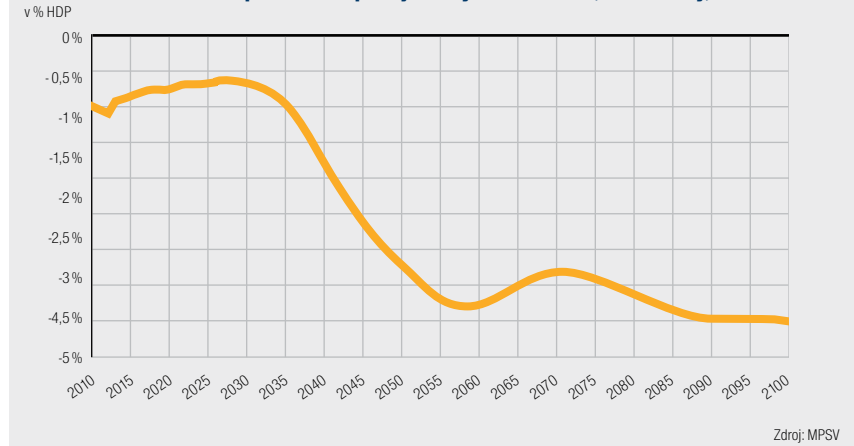
- THE WORLD ECONOMY
ECONOMICS
- ECONOMICS OF THE...
Finance and Public Policy
- THE ECONOMIC VERBODEN SEKTOR
The Theory of Free Banking
- PUBLIC SECTOR ECONOMICS**
THEORY, POLICY AND PRACTICE
- The Economics of European Integration
- FRIEDMAN THE MICROECONOMICS
OF PUBLIC POLICY ANALYSIS
- Macroeconomics**
- Macroeconomics** Second Edition
- ECONOMICS**
- N. G. Mankiw *zásady ekonomie*

Zloději se najdou všude a je pravda, že za posledních dvacet let jsme jich na českém kapitálovém trhu viděli více, než by nám bylo milé. Na druhou stranu, podílové fondy dnes spravují majetek v hodnotě 250 miliard korun a nevím o žádném, který by své klienty okrádal. Navíc principy regulace důchodových fondů jsou dobře známé a zkušenosti z řady zemí ukazují, že kolapsy důchodových fondů jsou výjimečné.

Jak se stavíte k povinnosti spořit? Neměla by opravdová reforma dávat skutečný opt-out, tj. umožnit minimálně mladším generacím vůbec se neúčastnit státem organizovaného penzijního systému? Neměl by být navrhovaný opt-out z průběžného systému přinejmenším výrazně větší?

Povinnost spořit si na důchod je samozřejmě hrubým zásahem do svobody jednotlivce a vede ke snížení užítka části populace, například těch, kteří chtějí pracovat co nejdéle. Na druhou stranu, úplně stejným zásahem je povinnost odvádět 28 % mzdy na důchodové „pojištění“, které žádným pojištěním není. Možnost zcela se vyvázat z důchodového systému by byla časově nekonzistent-

Graf č. 1 Poměr salda průběžného penzijního systému k HDP (bez reformy)

ní – chvíli by trval veselý večírek a za 50 let by naše děti řešily, co dělat s nepojištěnými a nespořicími spoluobčany, kteří by najednou zjistili, že nemají z čeho žít. Proto si myslím, že rozumná důchodová reforma musí obsahovat povinnost spořit si na důchod. A aby spoření mělo význam, mělo by se pohybovat okolo 8–10 procent mezd, navrhovaná 3 procenta jsou příliš málo.

Současný návrh reformy i koaliční partneři označují jen za zástěrku pro zvyšování daní. Je nutné zvyšovat DPH? Neměl by stát raději reformu financovat

jinak, např. prodejem majetku? Nebo existuje jiný způsob?

Skutečná důchodová reforma má vždy rozpočtové náklady. Ne proto, že bychom si je nyní vymysleli, ale protože splácíme půjčku, kterou si vzaly předchozí generace. Jestli se tyto náklady financují zvýšením daní, snížením výdajů či třeba privatizací, je druhotná otázka. Vzhledem k tomu, kolik peněz utrácí český stát, bych byl jednoznačně pro to, aby-
chom snižovali výdaje. Vláda utrácí ročně více než 1,7 bilionu korun, ušetřit z této částky 50 miliard, neboli necelá 3 procenta, by nemělo být nepřekonatelným problémem. Samotné srovnání sazeb DPH

Doc. MPhil. Ondřej Schneider Ph.D. (1964)

- absolvent ekonomie na Cambridge University v Anglii, doktorát získal na CERGE v Praze
- poradce několika ministrů českých vlád, konzultant Mezinárodního měnového fondu, Světové banky a OECD
- 1998–2001 hlavní ekonom společnosti Patria Finance
- od roku 1996 přednáší na Institutu ekonomických studií FSV UK, v letech 2003–2007 byl zástupcem jeho ředitele
- od roku 2005 docent Univerzity Karlovy
- v letech 2001–2007 přednášel ekonomii na pražském kampusu New York University
- od roku 2002 šéfredaktor impaktovaného časopisu Finance a úvěr / Czech Journal of Economics and Finance
- od roku 2011 člen think-tanku IDEA při CERGE-EI
- autor řady studií a článků v zahraničním i českém odborném tisku
- žije v Bethesda v Marylandu a příležitostně přednáší na Georgetown University

je přitom správný nápad, neměl by však být spojovaný s důchodovou reformou.

Nedávat všechna vajíčka do jednoho košíku

Existuje vůbec ideální důchodový systém? Opakovaným závěrem Bezděkovy komise je právě to, že nic takového neexistuje.

Nejtěžší na jakémkoliv důchodovém systému je extrémní délka „kontraktu“ – jde vlastně o vytvoření zdrojů, které budou potřebovat za 30 nebo 50 let. Kdo mi poskytne dokonale zajištěný kontrakt na tak dlouhou dobu? Do minulého století to by-

„PARAMETRICKÉ ZMĚNY“

je ale jen eufemismus pro zvyšování odvodů nebo snižování důchodů, nic jiného. A je otázka, zda opravdu chceme za každou cenu zachovávat systém, který nám každý měsíc vezme 28 procent mzdy, aby nám pak někdy v sedmdesáti letech možná vyplatil nízký důchod.

la jen a pouze rodina, a i ta často selhávala. Ve 20. století se této role chopil stát a důchody se staly součástí sociálního

zabezpečení. Po oněch zhruba 50 letech se ukazuje, že ani stát není schopen plnit to, co slíbil. Důchody se snižují, věk pro odchod do důchodu zvyšuje, pravidla se mění skoro každý rok. Soukromé spoření na kapitálovém trhu také není bez problémů. Krize z let 2009 a 2010 jistě nebyla poslední krizí, kterou jsme zažili, a všechny podvodníky typu Madoffa, Maxwella či Tykače nikdy neohlídáme. Nejlepší, co můžeme dělat, je proto nedávat všechna vajíčka do jednoho košíku a důchody skládat z několika zdrojů – část pomocí státního mezigeneračního převodu, část pomocí soukromých úspor a část v rámci rodiny.

Demografická data jsou **neúprosná**

Hlavním důvodem penzijní reformy je demografický vývoj. Češi stárnou, věk dožití se výrazně prodlužuje a díky nižší porodnosti ubývá plátců přispívajících do průběžného penzijního systému.

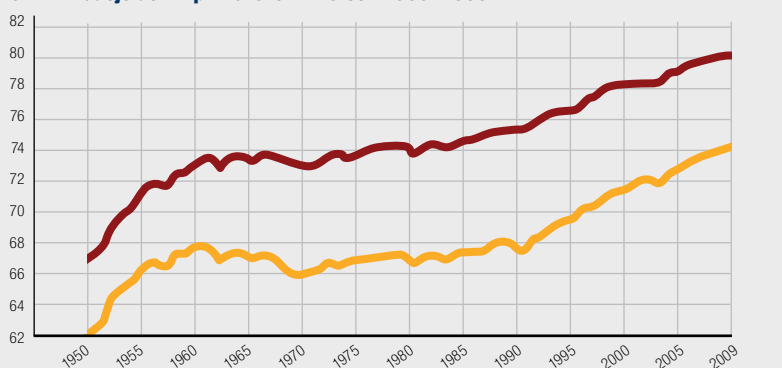
Graf 1 velmi výmluvně ilustruje nárůst naděje dožití českých občanů narozených v různých obdobích od roku 1950 do nedávné současnosti. Zatímco průměrná Češka narozená v roce 1950 měla velkou naději dožít se cca 67 let, dnes ani ne dvoutileté slečny mají docela velkou šanci dosáhnout věku 80 let. Dnešní muži šedesátníci pomalu, ale jistě dosahují věku, na který v době svého narození měli dosáhnout. Oproti nim dvoutiletí hoši mají naději dožít se věku 74 let. U žen se tedy věk prodloužil o 13 a u mužů o 12 let.

Se zvyšujícím se věkem dožití souvisí i počet lidí, kteří mají nebo budou mít nárok na starobní důchod (graf 2). Střízlivá varianta odhadu hovoří o tom, že oproti stávajícím necelým 2,2 milionům se do roku 2030

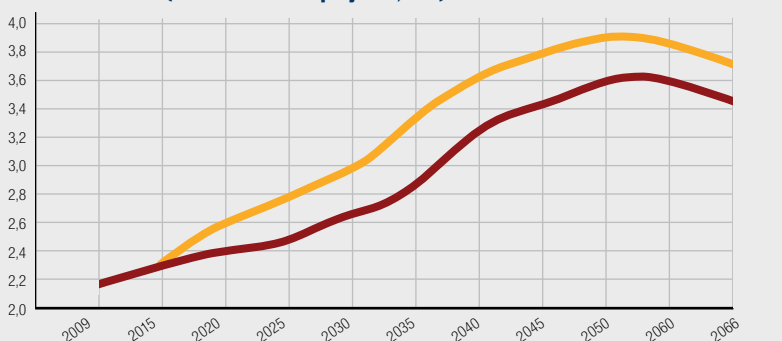
zvýší počet na 2,6, příp. dokonce 2,9 milionů. Kolem roku 2050 pak bude starobních důchodců už 3,4, eventuálně až

3,8 milionů. Podíl důchodců se tedy v nejbližších dvaceti letech zvýší až o 80 % oproti stávající situaci.

Graf č. 1 Naděje dožití při narození v letech 1950–2009

Graf č. 2 Odhad počtu osob s nárokem na starobní důchod do roku 2066 (střední varianta projekce; 1.1.)

Zdroj: Projekce obyvatelstva ČR do roku 2065, Satistický úřad, květen 2009

Právní pozadí penzijní reformy

Následujících několik měsíců ukáže, zda se řadu let diskutovaná reforma penzijního systému stane skutečností, nebo zda zůstane pouze teoretickou úvahou a lákavým volebním heslem. Tak jako tak se však zřejmě již letos uskuteční tzv. malá penzijní reforma reagující na nálezy Ústavního soudu a přinášející první větší úpravy penzijního systému.

LUBOŠ JEMELKA |

Autor je právník a politolog. Přednáší na CEVRO Institutu a pravidelně publikuje zejména k problematice správního práva.

Již řadu let usilují politici v České republice o to, aby byla provedena reforma penzijního systému a stárnutí populace bylo pro státní pokladnu o něco méně hrozivější. V tomto textu se však nebudu věnovat politickému pozadí penzijní reformy, ale jejímu právnímu pozadí, tedy současným právním možnostem k jejich úpravě.

Ústavní limity týkající se důchodové problematiky jsou nastaveny poměrně obecně. Čl. 30 Listiny základních práv a svobod uvádí pouze to, že občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele s tím, že podrobnosti stanoví zákon. Současně je třeba zohledňovat požadavky vyplývající z obecných ustanovení Listiny, zejména z jejího čl. 1, který uvádí, že lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech.

Pohled Ústavního soudu

K těmto ústavním limitům přihlížel také nedávný náleze Ústavního soudu (vyhlášený ve Sbírce zákonů pod č. 135/2010), který vnesl jasný požadavek pro provedení alespoň dílčích úprav v penzijním systému. Tento náleze totiž ke dni 30. září 2011

zrušil ustanovení § 15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Ústavní soud označil dosavadní formulaci tohoto paragrafu, který zakotvuje způsob stanovení výpočtového základu, z něhož se vypočítává výše důchodu, za protiústavní, neboť dostatečně negarantuje ústavně zaručené právo na přiměřené hmotné zabezpečení podle čl. 30 odst. 1 Listiny a vede k nepřijatelné nerovnosti mezi různými skupinami pojištěnců. Toto ustanovení je proto v rozporu s čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny garantující rovnost obecně i rovnost v základních právech zaručených ústavním pořádkem. Do 30. září 2011 je proto nutné přijmout novou úpravu výpočtového základu pro vyměrování důchodů, která by umožňovala, aby byl vyšší příjem (a tedy i vyšší odvod pojištění) důsledněji zohledněn i v celkové výši důchodu.

Při volbě důchodového systému je nutno zvolit takovou variantu, do které budou promítnuty všechny principy sociální politiky, jakož i systému důchodového zabezpečení, a která bude respektovat ústavní principy zakotvené v čl. 30 odst. 1, čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny a bude ve smyslu čl. 4 odst. 4 Listiny šetřit podstatu těchto základních práv.

Možné řešení

Novela zákona o důchodovém pojištění reagující na tento náleze byla již schválena vládou a předložena Poslanecké sněmovně (tisk č. 277). Vedle toho, že snižuje maximální vyměřovací základ pro placení pojistného a posunuje druhou redukční hranici pro úpravu vyměřovacího základu, zrychluje tempo zvyšování důchodového věku u žen, zpřísňuje podmínky pro nárok na vdovský/vdovecký důchod nebo razantněji snižuje důchody při předčasném odchodu do důchodu. Vyhovění požadavkům Ústavního soudu však nemusí být jednoznačné, protože snížení maximálního vyměřovacího základu nemusí vést u osob s vysokými příjmy ke zvýšení jejich důchodů, ale naopak.

Každý systém sociálního zabezpečení nese s sebou zvýhodnění nebo znevýhodnění určitých sociálních skupin podle toho, je-li preferováno spíše hledisko solidarity, nebo upřednostňována zásada ekvivalence.

Tato novela však není skutečnou penzijní reformou a přináší pouze částečné změny důchodového pojištění. Skutečná penzijní reforma je teprve připravována. Až podle ní se lidé budou moci dobrovolně rozhodnout, jestli budou chtít méně přispívat do průběžného důchodového systému a místo toho využívat tzv. druhý pilíř a investovat část svého platu do penzijního spoření v některém ze čtyř typů penzijních fondů a z naspořených peněz si nechat vyplácet doživotní či časově omezenou rentu.

Přesná podoba této reformy a její legislativní vyjádření zatím nejsou ve všech detailech známy, a jak se říká, ďábel je skryt právě v detailech. Zahaleno rouškou tajemství je zejména právní pozadí penzijních fondů ve druhém pilíři. Vedle možného odstupňování podle rizikovitosti investic není zřejmé, jaká další pravidla je budou svazovat. Právní možnosti této úpravy jsou poměrně široké a omezují je pouze výše zmíněné ústavní limity. Nezbyvá tedy než doufat, že zvolené řešení bude nejen ústavně konformní, ale bude též dostatečně jasné a transparentní.

Krehký II. pilier

Dôchodková reforma v rokoch 2004 a 2005 významne zmenila nastavenie starobného dôchodkového zabezpečenia na Slovensku. Upravila zabezpečovací charakter na poistný a rozdelila ho na dve základné časti.

RADOVAN ĎURANA | Autor je ekonom a analytik
Institutu ekonomických a spoločenských analýz
v Bratislavě (INESS)

Poistný prvý pilier s prvkami solidarity a kapitalizačný, plne zásluhový, druhý pilier. Financovanie oboch pilierov malo byť zabezpečené rovnomerne 9% odvodom z príjmov. Výškou odvodu do druhého piliera sa slovenský II. pilier zaradil k najväčším medzi krajinami, ktoré kapitalizačný pilier zaviedli. Bez preháňania sa dá povedať, že za 5 rokov existencie II. piliera neprešiel ani rok, kedy by sa nediskutovalo o jeho významných zmenách, alebo rovno nezasahovalo do jeho nastavenia.

Parametre druhého piliera pri zavádzaní

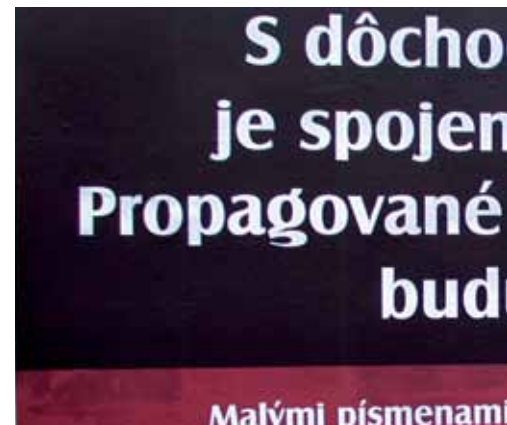
Úspory sporiteľov sú spravované na fondovom princípe, oddelene od majetku správcu. Sporitelia majú možnosť rozhodnúť sa, v ktorom z troch druhov fondov – rastový, konzervatívny, vyvážený – budú ich všetky úspory uložené. Minimálna doba účasti na kapitálovom sporení bola pri zavedení druhého piliera stanovená na 10 rokov. Zákon stanovuje podmienku, podľa ktorej sporiteľ 15 rokov pred dôchodkovým vekom nesmie mať úspory uložené v rastovom fonde. Výber prostriedkov je v súčasnosti možný formou kúpy doživotnej anuity alebo programového výberu časti úspor

preyšujúcich zákonom stanovené minimum. Úspory sporiteľov sú ich majetkom, a do momentu podpisu zmluvy o anuite predmetom prípadného dedičného konania. Do druhého piliera mohol vstúpiť dobrovoľne každý občan SR, ktorý už pracoval, povinný vstup bol nastavený pre ľudí vstupujúcich na trh práce. Pri výpočte starobného dôchodku z prvého piliera sa každým rokom účasti v II. pilieri znižuje jeho hodnota o 50 % oproti poistencom, ktorí odvádzajú len do prvého piliera. Na začiatku reformy spravovalo úspory osem správcov, v súčasnosti na trhu pôsobí šiesti. Zákon relatívne prísne vymedzil pole investovania z pohľadu rizika. Na zavedenie II. piliera reagovali správcovské spoločnosti intenzívnou marketingovou kampaňou. O povinné súkromné sporenie bol nad očakávanie vysoký záujem,

Tabuľka č. 1 Zhodnotenie úspor od spustenia druhého piliera

Dôch. fond	Kumulované nominálne zhodnotenie 2004-2010	Priemerné ročné zhodnotenie
rastový	5,90 %	0,96 %
vyvážený	8,20 %	1,32 %
konzervatívny	17,00 %	2,66 %

Zdroj: Analýza dôchodkového poistenia, prepočty Ministerstvo financií SR

po ukončení obdobia dobrovoľného vstupu, v roku 2006, evidovali správcovia 1,54 mil. sporiteľov pri celkovej počte pracujúcich 2,3 mil. (nie všetci však reálne sporeli, pre výplatu úspor je rozhodujúca doba účasti, nie prispievania). Očakávaný scenár predpokladal 51% účasť.

Turbulentné roky

Náročnú reformu dôchodkového systému nie je možné zaviesť ustanovujúcim zákonom. Kapitálové sporenie doznalo kozmetické zmeny už počas roku 2006. Došlo k miernemu zníženiu poplatkov správcov, obmedzeniu prestupov, bol zavedený limit pre marketingové výdavky a limit odmeny sprostredkovateľov dôchodkového sporenia. Rozhodujúce zmeny však nastali až od nástupu novej vlády v roku 2006. Kabinet Roberta Fica prirovnával správcovské spoločnosti k nezodpovedným nebankovým inštitúciám (známych spreneverením prostriedkov vkladateľov). Zásahy do druhého piliera prišli zanedlho, vláda však nakoniec nepristúpila k zníženiu výšky odvodu do sporivého piliera, čím by krátkodobo zlepšila bilanciю verejných financií. V prvom kole opatrení sa snažila znížiť počet sporiteľov zmenou podmienok a intenzívnou kampaňou, čím presvedčila

173 tis. sporiteľov k návratu z druhého piliera. Tento krok podporila zrušením povinnej účasti pre nových pracovníkov, zavedenie dobrovoľnosti viedlo k poklesu účasti na 13 % z celkového počtu ľudí vstupujúcich na trh práce.

Dôležitým krokom pre oslabenie postavenia kapitálového sporenia bola zmena spôsobu výpočtu odmeny správcov úspor. Poplatok za správu aktív bol znížený na jednu z najnižších hodnôt medzi relevantných krajín. Bola zavedená garancia výšky vkladu (finančná kríza a pokles hodnoty úspor zapôsobili ako katalyzátor) a dodatočná odmena správcovi bola podmienená zhodnotením vkladov. Parlament upravil vládny návrh 5 ročného posudzovania zhodnotenia, toto obdobie skrátil na 6 mesiacov, čím výrazne zasiahol do motivácií správcov úspor. Volatilita akciových trhov je príliš vysoká na to, aby správcovia riskovali, že budú musieť doplácať 100 % v prípade straty, pričom v prípade zhodnotenia úspor majú nárok len na 5,6 % podiel (1 % stratu by pri rovnakej výške úspor a následnom zhodnotení o 1 % dorovnávali 18 kontinuálne ziskových rokov). Výsledkom zmeny bol takmer absolútny výpredaj akciových titulov z portfólií správcov. Sporitelia v akciových fondoch, ktorí prišli v roku 2008 v priemere o 8 % úspor vplyvom finančnej krízy, tak stratili možnosť kompenzovať tento prepad v mohutným rastom akciových trhov roku 2009. Podstata a potenciál kapitálové-

ho sporenia je takýmto zavedením garancií významne deformovaná.

Dopady na verejné financie

Výpadok príjmov verejných financií vplyvom zavedenia druhého piliera dosahoval zaposledných 5 rokov priemerne 1,2 % HDP. Vplyvom vyššej účasti sporiteľov ide o hodnotu mierne nad očakávaným výpadkom. Výnosy z privatizácie stáčili na krytie výpadku príjmov Sociálnej poisťovne do januára 2010, odvtedy je výpadok v plnom rozsahu krytý zo zdrojov štátneho rozpočtu. Hoci ide o pomerne vysokú sumu 0,8 mld. Eur, nedošlo zatiaľ k oficiálnemu zvýšeniu sadzieb za účelom jej vykrytia. Aktuálny objem úspor 1,4 mil. sporiteľov presahuje 3,7 mld. Eur (5,6 % HDP), pričom zhodnotenie sa v minulom roku pohybovalo v rozmedzí 0,73–1,9 % p.a. Celkové zhodnotenie úspor od spustenia druhého piliera je uvedené v nasledujúcej tabuľke (predpokladané ročné nominálne zhodnotenie konzervatívnych fondov bolo 4–5 %, pri akciových 6–8 % p.a.):

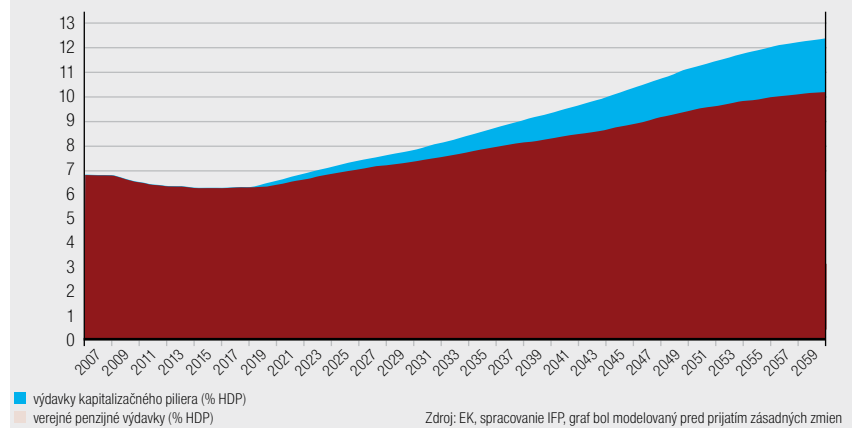
Reforma nebola dostatočne razantná, súčasný deficit prvého piliera je vysoký aj bez vplyvu zavedenia II. piliera. Podľa prognóz Európskej komisie by výdavky na dôchodky mali do roka 2060 vzrásť o 50 % na 10,2 % HDP zo súčasných 6,8 %. Eliminovanie tohto nárastu je možné len znižovaním nárokov z prvého piliera, alebo výrazným zvýšením odvodovej záťaže. Dotovanie deficitného systému by vyža-

dovalo vysoké prebytky verejných rozpočtov. Očakávaný podiel druhého piliera na dôchodkových náhradách ilustruje priložený graf (tmavou farbou)

Budúcnosť druhého piliera

Hodnotenie zavedenia druhého piliera je vplyvom častých a zásadných zmien v kombinácii s finančnou krízou problematické. Uplynulé roky ukázali, že diametrálny rozpor názorov hlavných politických strán v otázke legitimity a nastavenia sporivého piliera predstavujú základnú hrozbu pre jeho budúcu existenciu a možné prínosy z pohľadu dôchodkového zabezpečenia. Hoci predstavitelia súčasnej vlády pôvodne navrhovali jeho ústavnú ochranu, k tomuto kroku pravdepodobne nedôjde. Maďarský scenár znarodnenia úspor sa zdá byť momentálne nepravdepodobný, nemožno ho však v plnej či čiastočnej miere vylúčiť v prípade zmeny vlády. Pripravovaná novelizácia by mala zachovať garancie vkladov, avšak umožniť vznik nových, negarantovaných akciových fondov. Účasť v druhom pilieri bude opäť povinná pre nových poistencov, s lehotou na rozhodnutie o vystúpení. S vlastným povinným príspevkom sporiteľa sa nepočíta. Napriek uvedenému má existencia druhého piliera jednu špecifickú črtu. Časť odvodov platených sporiteľmi okamžite nemizne vo vysoko deficitnej Sociálnej poisťovni výmenou za neistý budúci nárok, ale sa presúva na jeho osobný účet v správcovskej spoločnosti.

Graf č. 1 Penzijné výdavky v SR 2007-2060 (% HDP)

Penzijní reforma spoluotevívá nové prostory

Jak ukazují zkušenosti minulých dvou staletí, reformy penzijního systému mají potenciál měnit charakter celých společností. Ponecháme-li stranou tyto jejich dlouhodobé a dalekosáhlé důsledky, stále zůstává potenciál pro momentální i trvalejší pohyby na politické scéně. Takový scénář je zcela reálný v Česku.

LADISLAV MRKLAS | Autor je politolog, prorektor vysoké školy CEVRO Institut a šéfredaktor CI Time

Loňský exit poll ČT prezentoval kromě odhadu volebních výsledků i názory voličů na priority a úkoly pro novou vládu. Mezi nimi hrálo prim snižování státní a veřejné zadluženosti. Proreformní naladění veřejnosti bylo jedním z důvodů, proč vznikla současná vláda. Ani novější data z průzkumů nehovoří zásadně odlišně. Podporu a připravenost Čechů na penzijní reformu potvrdily nedávné průzkumy společnosti SANEP i pojišťovny AXA.

Hlubší pohled na data z průzkumu SANEPu ale přináší i jiná – pro vládu alarmující – zjištění. Většina responden-

tů se více či méně rozhodně vyslovuje proti podstatným principům reformy. Občané jsou např. velmi skeptičtí ve své důvěře v soukromé penzijní fondy. Nesouhlasí se zvyšováním hranice pro odchod do důchodu ani různými solidárními penzijními opatřeními v rámci rodin. O deklarovaném odporu vůči souběžnému sjednocování sazeb DPH mluvit nemusíme, neboť faktické plošné zvyšování daní ani populární být nemůže.

Pachuť místo euforie

Je evidentní, že vláda už při svém vzniku pojala důchodovou reformu jako

jednu z klíčových priorit. Ve vládním prohlášení jí patří hned druhé místo za obecnější deklarací o ozdravení veřejných financí. Svým způsobem s ní vláda svázala svoji vlastní existenci. To je možné kritizovat, jak učinil např. prezident Klaus, nicméně je třeba to brát vážně. Penzijní reforma se stala symbolickou první zkouškou vládní soudržnosti a reformního tahu koalice.

O to více zaráží způsob, kterým byla připravena a prezentována veřejnosti. Připomeňme si, že na přelomu roku se nejprve objevily návrhy jednotlivých

stran. Návrhy to byly v řadě bodů hodně rozdílné, což platí především o představech ODS a TOP09 na jedné a VV na straně druhé. Rozdílly panovaly jak v otázce penzijních fondů, tak i v míře solidarity.

Rozdílly měla odstranit koaliční jednání. Ta svou prvotní rychlostí opravdu překvapila. Zdálo se, že jde o důkaz dělnosti a odpovědnosti vlády. Jenže, o co byla vládní koalice v tomto momentu rychlejší, o to křehčí se celá dohoda ukázala. Výsledek ještě obstál při prvním úderu ze strany opozice. Na ni byla koalice předem připravena a vystupovala jednotně. Pak ale zaútočily některé zájmové skupiny, kterým se zvláště nelíbilo sjednocování sazeb DPH. K těmto hlasům se přidala část vládních stran (někteří představitelé VV i TOP09) a vládní jednota se začala povážlivě drobit. První výstřel těžkého kalibru – totiž kritiku prezidenta – už první návrh reformy nepřežil. Koalice zatroubila na ústup.

Trumfem v jejich rukou se měl stát rychlý návrat – shoda nad upravenou podobou reformy, navíc okořeněná od-

HLAVNÍ OSOU BITVY

o penzijní reformu nebude duel na pravici, nýbrž střet mezi ODS a TOP09 na jedné a „zbytkem světa“, včetně VV a Václava Klause, na druhé straně. Míra loajality VV vůči reformě se bude odvíjet od vývoje preferencí a ústupků v jiných oblastech.

hodláním spojit s reformou otázku důvěry. Ani tato pohotová reakce však důvěru veřejnosti vůči připravované reformě nezajistila a patrně ani nezajistí. Namísto euforie z rychlého prvního reformního výsledku zůstala pachuč. Z vlajkové lodi se stala koule na noze.

Nečekané bitvy...

Spolu s penzijní reformou se na prvním ocitají i její hlavní protagonisté – tedy premiér a ministři financí a sociálních věcí za TOP09. Ti původně reformu pojima-

li jako kolbiště obou pravicových koaličních partnerů. Domnívali se, že právě zde se odehraje velká bitva o voliče. V tom se patrně nemýlili. Hlavní osou této bitvy ale nebude duel na pravici, duel o to, kdo je autentičtější. Strany této bitvy totiž tvoří část vlády (ODS a TOP09) a „zbytek světa“, kam v tomto případě patří opozice, vládní VV, prezident Klaus i vlivné občanské iniciativy a zájmové skupiny. Míra loajality VV vůči reformě se bude odvíjet od vývoje preferencí a ústupků koaličních partnerů v jiných oblastech. To pro vládu značí těžké časy.

...a logická spojenectví

Vraťme se ale k zajímavému – a možná ne posledního – sprísnění VV a Václava Klause. To má svoji logiku. VV si dobře uvědomují, že za členství ve vládě platí tvrdou daň v podobě ztráty toho, co je dosud činilo silnými – protestního potenciálu. Chtěli-li (zatím) zůstat ve vládě, musí to vyvážit vnitřní opozicí vůči vyhraněnější liberální politice, vlastní iniciativou, novými nápady a oportunistem. A v neposlední řadě také rozšiřováním svého koaličního potenciálu v tom nejširším slova smyslu. Prezident republiky může v jejich snahách hrát velmi podstatnou roli toho, kdo je vyvede z izolace a legitimizuje v širších cílových skupinách. Ale i pro Václava Klause představuje nejmenší vládní strana zajímavého spojení. Kupříkladu v tom, že hlavě státu obecně nahrává nejasná politická situace, které nedominuje žádná síla – tedy ani jednotná vládní koalice.

Prezident se také nechal slyšet, že po skončení svého mandátu chce zůstat ve veřejném životě. Možností, jak to zařídit, je vícero. Jednou z nich je i vytvoření širšího ideově-mocenského centra, jehož vlivnou součástí mohou být i kruhy kolem Bártovy strany, ať již v podobě reálně fungující strany, jejich vybraných politiků nebo jen některých neformálních spojenectví. Že to nemusí být jen sci-fi, dokazují minulá fantazie sršící Klausova spojenectví.

Arabské revoluce a bezpečnost Evropy

Nepokoje a revoluce, které již tři měsíce otřásají arabskými zeměmi severní Afriky, Blízkého východu a Perského zálivu, přijímá Západ s krajně smíšenými pocity. Na jedné straně nemůže ignorovat volání po svobodě (ať už je jím myšleno cokoli), protože by se zpronevěřil vlastním hlasitě proklamovaným zásadám. Na druhé straně se obává komplexní destabilizace důležitého sousedního regionu a bezpečnostních rizik, které s ní jsou spojeny.

JAN JIREŠ | Autor je ředitelem Centra transatlantických vztahů vysoké školy CEVRO Institut a vyučujícím mezinárodních vztahů a bezpečnostních studií tamtéž.

Obvinění z používání dvojího metru přitom západní politiku doprovází již dlouho. V obavách z pádu regionu do chaosu, z růstu vlivu islamistů, z obnovení konfliktu s Izraelem a z ohrožení životně důležitých dodávek ropy Západ léta podporoval arabské diktátory a absolutistické monarchy, zatímco k obdobným případům v jiných oblastech byl a je mnohem kritičtější.

Kritika „dvojího standardu“ však často bývá projevem utopického myšlení, které ve jménu abstraktních principů pomíjí nejednoznačnost a nepřehlednost světa, ve kterém žijeme. Světa, který často vyžaduje zvolit ze dvou špatných

řešení to o něco méně špatné. V mezinárodních vztazích se proto budeme s fenoménem dvojího metru nevyhnutelně setkávat i nadále. Jediným řešením tohoto problému by totiž bylo přijmout politiku bezostyšného cynismu, jejímž jediným motivem je snaha o maximalizaci moci či zisku.

Diskuse o tom, do jaké míry jsou probíhající změny v arabském světě pro Západ výhodné a jaká rizika pro západní bezpečnost jsou s nimi spojena, je tedy plně legitimní. Současné radikální odsudky dřívější západní podpory arabských autokratů, byť v některých případech oprávněné, totiž vylévají s vaničkou i dítě

a implikují, že nikdy neplatí, že autokratická stabilita může být lepším řešením než volební demokracie vedoucí k chaosu.

Bezpečnostní rizika demokratizace jsou přitom nepopíratelná. Můžeme být sice přesvědčeni o platnosti teze, že demokratické státy spolu neválčí, ale proces, který vede k etablování demokracie, je naopak vysoce rizikový a vyznačuje se zvýšenou pravděpodobností konfliktního chování. Kvantitativní výzkumy analyzující kontext a příčiny ozbrojených konfliktů v posledních dvou stoletích prokazují, že země zažívající přechod k demokracii mají sklon k agresivnějšímu chování, než jakým se vyznačují autoritářské režimy.

Ti, kdo jsou zodpovědní za zajišťování bezpečnosti Evropy, by proto měli poctivě hodnotit rizika, která pády arabských autokracií přináší.

Masová migrace

Z politického i morálního hlediska je sporné, zda lze imigraci označovat za bezpečnostní hrozbu. V řadě případů je naopak pro přijímající společnost pří-

nosem. Masová, obtížně zvladatelná migrace osob, které nemají šanci uplatnit se v přijímající společnosti, však určitě patří mezi rizikové faktory, ze kterých mohou hrozby povstávat.

Pro řadu jihoevropských zemí představuje nelegální migrace z Afriky závažný problém, který může s pádem severoafrických autoritářských režimů dramaticky narůst. Nejde ani tak o zvýšenou migraci samotných Tunisánů, Egypťanů či Libyjců; probíhající politické změny mohou uvolnit stavidla migrantům ze země Sahelu a subsaharské Afriky, kteří severoafrické pobřežní státy využívají jako koridor pro svou cestu do Evropy. Nele-

gální imigrace, které dlouhodobě čelí Itálie a Španělsko, se z velké části týká právě černých Afričanů.

Autoritářské severoafrické vlády se v uplynulých letech staly spolehlivými partnery jihoevropských zemí v potírání nelegální migrace ze subsaharské Afriky. Španělsko a Itálie uzavřely řadu dohod s Marokem, Tuniskem i Libyí, které se výměnou za přímé finanční kompenzace, investice do infrastruktury, kontrakty či výhodné obchodní podmínky zavázaly bránit černým Afričanům migrovat do Evropy. Migranti zadrženi ve Středozemním moři navíc mohli být vraceni zpět do Libye či Tuniska, které je pak expedovaly na svou jižní hranici nebo je nechaly ži-vořit na svém území.

Tato spolupráce mezi Jihoevropou a Severoafricí však byla morálně i právně značně sporná. Odporovala platným mezinárodněprávním závazkům a vedla k řadě tragédií, protože severoafrické vlády motivované evropskými penězi se se zadržnými nelegálními migranty příliš nemazlily. Každopádně je otázkou, co se s touto spoluprací stane nyní, po pádu diktátorů.

V zemích jižní Evropy již byla nelegální migrace z Afriky úspěšně sekuritizována. To znamená, že je považována za závažnou bezpečnostní hrozbu, ospravedlňující použití silových prostředků. Je proto představitelná militarizace Středozemního moře, kdy velký počet vojenských a policejních plavidel jihoevropských států loví migranty na moři a eskortuje je na africké pobřeží. Politická a morální dilemata spojená s takovým postupem jsou nasnadě.

BEZPEČNOSTNÍ RIZIKA

demokratizace jsou nepopiratelná. Země zažívající přechod k demokracii mají sklon k agresivnějšímu chování, než jakým se vyznačují stabilizované autoritativní režimy.

Samostatným rizikem je pak současný vývoj v Libyi. Pokud v zemi nastane dlouhá občanská (kmenová) válka, případně pokud vítězný Kaddáfího režim přistoupí k drastickým retribučním vůči poraženým rebelům, mohou se k černým Afričanům směřujícím do Evropy přidat i zástupy Libyjců.

Zhroucení států

Zhroucený stát je ten, který na svém teritoriu nedokáže prosadit svůj monopol na použití násilí a jehož instituce jsou neschopné zajistit základní služby občanům. Takový stát pak sice přežívá na mapách, ale ve skutečnosti se jeho území vrací do předstátního stavu, což je většinou doprovázeno kmenovými či klanovými válkami, humanitárními katastrofami, masovou migrací, nelegálním obchodem s drogami, lidmi a zbraněmi a aktivitami teroristických sítí.

Zhroucené státy v blízkosti Evropy proto představují rizikový faktor, který může generovat závažné hrozby evropské bezpečnosti. Jednou z nich je narušení či úplné přerušení dodávek ropy v důsledku zhroucení státní autority, vypuknutí lokálních ozbrojených konfliktů a poničení těžební a transportní infrastruktury. Jen z Libye přitom EU dováží 10 % svých celkových dovozů ropy. Podíl evropského dovozu ropy ze země Perského zálivu pak představuje dalších 17 %. Itálie dováží z Libye 22 % své celkové spotřeby surové ropy, Francie 16 % a Španělsko 13 %. To jsou hodnoty, které bude v případě zhroucení dodávek velmi obtížné nahradit z jiných zdrojů.

Zhroucení státu a s ním spojené hrozby pro domácí obyvatelstvo (snížení osobní bezpečí, nárůst násilí a kriminality, ekonomický rozvrat, nedostatek potravin) pak mohou sloužit jako živná půda pro růst radikálních politických směrů, především islamismu v jeho různých podobách. Obyvatelé frustrovaní nenaplněním nadějí, které do politické změny vkládali, mohou reagovat příklonem k radikálním protizápadním a protizraelským skupinám.

E-stonsko 2.0

Čtvrtina Estonců si zvolila poslance přes internet

Mnoho zemí v Evropě i ve světě hovoří o elektronizaci veřejné správy. Výpočetní technika umožňuje mnohá vylepšení a ulehčení přístupu občanů ke státním institucím. Na mnoha místech se o tom ale jen mluví, v relativně malém Estonsku zatím jednají.

PETR SOKOL | Autor je politolog, přednáší na CEVRO Institutu, řídí CEVRO Revue a pravidelně přispívá do dalších českých médií (Reflex)

V prvním březnovém týdnu si mohli Estonci již podruhé vybírat své poslance také prostřednictvím internetu. Elektronické volby byly v této pobaltské zemi založeny zejména v rámci dvou trendů, které provází tamní společnost. Tím prvním je tradiční snaha estonského státu umožnit co nejvyššímu počtu občanů-voličů účast ve volbách, která pramení asi hlavně z nedemokratického období sovětské

okupace i faktu, že při obnově samostatného estonského státu žilo mnoho Estonců v zahraničí. Estonský stát proto nabízí občanům 13 možností, jak odevzdat hlas. Volit je možné třeba na ambasádách, poštou nebo také na všech lodích plujících mimo estonské výsostné vody pod estonskou vlajkou. Pro nás nezvyklou možností je ovšem také tzv. „volba v předstihu“, kdy jsou volební místnosti otevřené několik

dni před oficiálním volebním dnem a občan v nich může odevzdat svůj hlas i mimo svůj okrsek. Právě tato „volba v předstihu“ byla zkombinována s druhým estonským trendem – elektronizací téměř kompletní veřejné správy – a vznikly první celostátní závazné elektronické volby.

Jak vše funguje? Nezbytným předpokladem pro celý systém jsou elektronické občanky, na kterých má každý svůj

elektronický podpis. Ty dnes už povinně mají všichni estonští občané, což dává velké možnosti elektronizaci mnoha činností. K využití elektronických občanek je nezbytná čtečka v počítači, ale bez ní už počítač dnes v Estonsku prakticky neкупíte. Většinou občanů je navíc zdarma rozdaly estonské banky, aby je mohli využít pro internetové bankovníctví.

Občanka v mobilu

Právě pomocí elektronických občanek se mohou voliči identifikovat při

internetovém hlasování a potvrdit svůj hlas. Hlasovat je třeba z pevného počítače nebo notebooku. Zatím nelze hlasovat z mobilu, protože v nich je mnoho operačních systémů a internetové rozhraní pro volby pro ně není aspoň prozatím uzpůsobené. Přesto letos estonská volební komise přichystala novinku, kdy se občané mohli při elektronických volbách identifikovat i bez

občanky, a to právě pomocí jejich mobilu. V Estonsku totiž existují tzv. mobilní ID (mobilní průkazy totožnosti), které jsou nahrány na speciální SIM-kartě, kterou vydává ve spolupráci s mobilními operátory stát. Úřadům, bance nebo při volbách se pak můžete prokázat právě jen svým mobilním telefonem.

Elektronické hlasování probíhá vždy od předchozího čtvrtka do středy, když hlavní volební den je v neděli po té. Volič odevzdá hlas ve speciální aplikaci na internetové stránce volební komise. Jako obrana svobody hlasování existuje možnost hlas během sedmi dnů internetového hlasování kdykoli změnit, což může volič udělat, kolikrát chce. Navíc může hlas „přepsat“ i odevzdáním papírového hlasu, ale pouze během „voleb v předstihu“, které v Estonsku probíhají od pondělí do středy ve volebním týdnu. Naopak během hlavního volebního dne v neděli již ten, kdo využil internet, hlasovat nemůže – je totiž označen ve volebním seznamu, že už hlas odevzdal.

Hodinu před uzavřením volebních místností v neděli volební komise nejprve vyřadí internetové hlasy přepsané novým hlasováním nebo papírovým hlasem. Následně systém oddělí elektronické hlasy od identity voličů, kteří je odevzdali, a anonymní hlasy sečte.

Čtvrtina „zůstala“ doma

Poprvé bylo elektronické hlasování v Estonsku vyzkoušeno v lednu 2005 během místního referenda v Tallinnu, kde se hlasovalo o umístění jednoho monumentu v centru města. Ještě tentýž rok mohli všichni estonští voliči vyzkoušet novinku v komunálních volbách. Tehdy možnost hlasovat z domova nebo z práce využilo jen jedno procento z nich. Od té doby ale počet internetových voličů nezadržitelně stoupá. Estonci volili přes internet už dvakrát obecní zastupitelstva, jednou evropské poslance a dvakrát národní parlament Riigikogu. Letos přes internet hlasoval již každý čtvrtý, kdo odevzdal svůj hlas, což činilo 15 %

všech voličů zapsaných ve volebních seznamech...

Město vs. venkov

Během zavádění elektronických voleb v Estonsku se postupně stírají rozdíly mezi těmi, kteří volí více elektronicky, a těmi, kteří dávají přednost tradičnímu hlasování „na papíře“. Při prvních elektronických volbách je málo využívali zejména starší lidé a ženy. Letos už vzorek internetových voličů v těchto ohledech víceméně kopíroval celou

V ESTONSKU SE POSTUPNĚ STÍRAJÍ ROZDÍLY

mezi těmi, kteří volí více elektronicky, a těmi, kteří dávají přednost tradičnímu hlasování. Při prvních elektronických volbách je málo využívali zejména starší lidé a ženy. Letos už vzorek internetových voličů víceméně kopíroval celou estonskou společnost s jedinou výjimkou – ruskou menšinou.

estonskou společnost, ale s jednou důležitou výjimkou, kdy elektronicky hlasoval podprůměrný počet příslušníků ruské menšiny, kteří v zemi tvoří téměř třetinu obyvatel.

Markantní rozdíl zůstává také v tom, koho volí „elektroničtí“ a koho „papíroví“ lidé. Letošní parlamentní volby vyhrály celkově estonské „veverky“ – pravicově liberální městská Strana reformem premiéra A. Ansipa, která má toto zvíře ve znaku. Přes internet ji volilo téměř 40 % voličů, celkově ale jen 28 %. Naopak pro ruskou a venkovskou Stranu středu podpořilo „elektronicky“ jen přes 10 % voličů, ale v souhrnu v pořadí celkově druhá strana obdržela 23 % hlasů. Navíc, když se podíváme na absolutní hlasy, zjistíme dokonce, že v papírovém hlasování Strana středu celkově vítězná „veverky“ těsně porazila...

Brusel přepisuje úmrtnostní tabulky

Evropská unie dlouhodobě věnuje velkou pozornost tématu rovnosti mužů a žen. Nyní však Evropský soudní dvůr rozhodl, že muži a ženy si musí být rovni i v pojistné matematice.

ONDŘEJ MÁTL | Autor je poradce a nezávislý konzultant v oblasti veřejných služeb (zejména ve zdravotnictví) a politik.

Již ve Smlouvě o založení Evropského hospodářského společenství z roku 1957 byla v článku 119 zakotvena zásada stejné odměny za stejnou práci. Z původně ekonomicky motivovaných závazků se však postupně otázka rovných příležitostí stala sociální záležitostí uplatňovanou vedle primárního práva také 11 směrnicemi, jež pokrývají mimo jiné témata těhotenství,

mateřské dovolené, sexuální diskriminace či sociálního zabezpečení. Téma rovnosti mužů a žen se tak postupně rozšířilo do všech oblastí ekonomického a společenského života evropské společnosti.

Oblast rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy je dnes rozsáhlou oblastí komunitárního práva, bohatou na judikáty Evropského soudního

dvora, které hrají ve vývoji řešení sporných otázek týkajících se rovného zacházení s muži a ženami významnou úlohu. Jedním z těchto judikátů je také rozsudek Evropského soudního dvora číslo C-236/09 ve sporu mezi Association belge des Consommateurs Test-Achats ASBL a dalšími a Radou ministrů z počátku letošního března, na jehož základě nebude

od 21. prosince příštího roku možné rozlišovat pojištěnce podle pohlaví.

Statistiky hovoří jasně

Snad pouze s výjimkou předsedkyně České ženské lobby Alexandry Jachanové Doležalové, která v Lidových novinách rozsudek uvítala a statistiky označila za zavádějící, se toto rozhodnutí setkalo s velkým nepochopením. Tiskový mluvčí pojišťovny Allianz Václav Bálek v reakci konstatoval, že v tomto případě nejde o věc diskriminace, ale pojistné matematiky. Nejenom demografové totiž vědí, že ve vyspělých společnostech je v téměř celém věkovém rozsahu úmrtnost mužské populace vyšší, a to většinou velmi výrazně, než úmrtnost ženské populace.

Jak je patrné z grafu č. 1, například v České republice ve všech věkových kategoriích míra úmrtnosti mužů převyšuje úmrtnost žen; hovoří se přitom o tzv. mužské nadúmrtnosti. V raném věku totiž chlápci ve srovnání s dívkami podléhají více porodním rizikům, infekčním chorobám a smrtelným úrazům. Značný rozdíl v prakticky celé třetí desítku věku odráží vyšší úmrtnost vzhledem k smrtelným úrazům a násilným úmrtím. To přetrvává do středního věku, kdy u mužů navíc začíná figurovat vyšší výskyt respiračních, oběhových a nádorových nemocí jako důsledek různých rizikových faktorů, kterými jsou nejčastěji stres, sedavé zaměstnání, kouření či alkohol. Stejně tak v pokročilém věku bývá postup stařeckých chorob u mužů výraznější než u žen, což dokládá srovnání mužské a ženské úmrtnosti na grafu níže. Ženy se tak dožívají obvykle o 10 % vyššího věku; v České republice je to nyní 74 let u mužů a 80 let u žen. Jak je patrné z tabulky, tato skutečnost platí u všech států Evropské unie, kde děti ženského pohlaví narozené v roce 2008 měly šanci dožít se o 6 let vyššího věku než děti mužského pohlaví.

Zhoubná nivelizace pohlaví

Popírat tuto pravdu a direktivně z Bruselu pojišťovnám nařizovat, že nesmí roz-

NAŘIZOVAT POJIŠŤOVNÁM,

že nesmějí rozlišovat, zda je pojištěnec muž nebo žena, je nejenom v rozporu se všemi učebnicemi pojistné matematiky, ale hlavně zásadně diskriminuje skupiny pojištěnců. Výsledkem je, že pojišťovny budou muset změnit pojistné sazby, aby kompenzovaly statisticky podložené rozdíly.

lišovat, zda je pojištěnec muž nebo žena, je nejenom v rozporu se všemi učebnicemi pojistné matematiky, ale hlavně zásadně diskriminuje skupiny pojištěnců. Je stej-

ně nelogická, jako bychom pojišťovnám zakázali zohledňovat při výpočtu neživotního pojistného, zda je dům na kopci nebo v zátopovém území či zda řidič motorového vozidla často bourá nebo nikoliv.

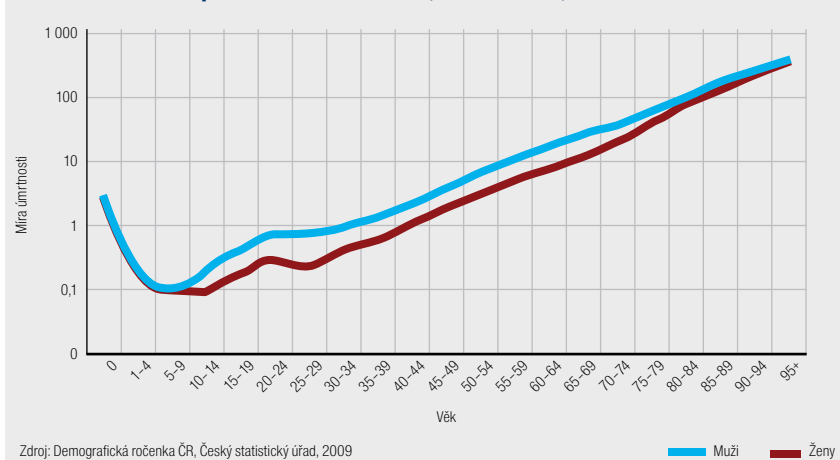
Výsledkem je, že pojišťovny budou muset změnit pojistné sazby, aby kompenzovaly statisticky podložené rozdíly. Na půdě Evropského parlamentu na to upozornil i poslanec Oldřich Vlasák, podle kterého Unijní regulace, resp. její výklad, v tomto případě jednoznačně přesáhla únosnou mez, odporuje přírodním zákonům a bude mít zásadní negativní dopad na pojišťovnícký sektor. Evropská touha nivelizovat veškeré rozdíly mezi muži a ženami je jednoznačně zhoubná, což se tímto rozhodnutím ukázalo v plné nahotě.

Tabulka č. 1 Střední délka života v členských státech Evropské Unie v roce 2008

	Muži	Ženy	Rozdíl		Muži	Ženy	Rozdíl
EU 27	76,4	82,4	6	Maďarsko	70	78,3	8,3
Belgie	76,9	82,6	5,6	Malta	77,1	82,3	5,3
Bulharsko	69,8	77	7,3	Německo	77,6	82,7	5
Česká republika	74,1	80,5	6,5	Nizozemí	78,4	82,5	4
Dánsko	76,5	81	4,5	Polsko	71,3	80	8,8
Estonsko	68,7	79,5	10,8	Portugalsko	76,2	82,4	6,2
Finsko	76,5	83,3	6,8	Rakousko	77,8	83,3	5,5
Francie	77,8	84,8	7	Rumunsko	69,7	77,2	7,5
Irsko	77,5	82,3	4,8	Řecko	77,7	82,4	4,7
Itálie	79,1	84,5	5,3	Slovensko	70,8	79	8,1
Kypr	78,5	83,1	4,6	Slovensko	75,5	82,6	7,1
Litva	66,3	77,6	11,3	Španělsko	78,2	84,5	6,3
Lotyšsko	67	77,8	10,8	Švédsko	79,2	83,3	4,1
Lucembursko	78,1	83,1	5	Velká Británie	77,8	81,9	4,1

Zdroj: Eurostat, 2009

Graf č. 1 Věkově specifická míra úmrtnosti (na 1 000 osob) v ČR v roce 2009

iPad – fenomén měnící přístup k ICT

Když 27. ledna 2010 oficiálně šéf společnosti Apple Steve Jobs uvedl zařízení iPad, mnozí tušili, že půjde o úspěšný produkt. Nyní se však už zdá, že se společnosti s nakousnutým jablkem ve znaku opět podařilo přijít s něčím, co otevírá zcela nový segment IT trhu.

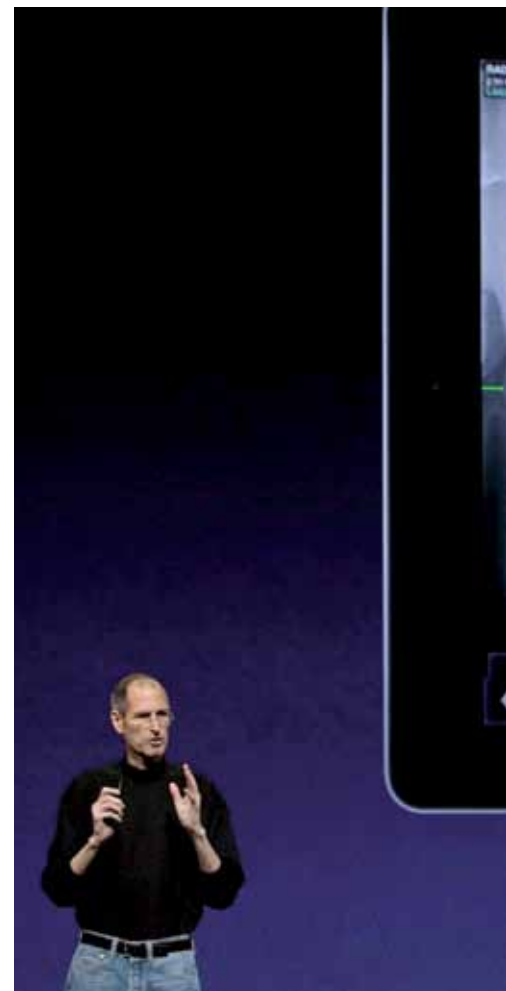
FILIP MOLČAN | Autor je spoluzakladatelem projektu CzechGeeks, který se snaží v ČR najít talentované IT odborníky, a odborníkem na open source řešení.

Apple v posledních letech potvrdil, že dokáže naprosto přesně přecíst požadavky zákazníků a připravit takový produkt, který lidé opravdu chtějí. Nepotřebuje k tomu špičkovou technickou specifikaci hardwaru, dlouhou řadu rozšiřujících portů a slotů na paměťové karty, nepotřebuje k tomu ani obrovské marketingové kampaně, protože umí připravit produkt, který lidé prostě chtějí. Málokdo ale na konci ledna 2010 počítal s tím, že Apple znovu změní celý IT průmysl. Už dávno se iPod stal všeobecným názvem pro MP3 přehrávače, iPhone kvalitní předlohou pro všechny ostatní výrobce mobilních telefonů a u iPadu tomu nebude, respektive není jinak.

Za prvních 9 měsíců po uvedení iPadu prodal Apple 15 milionů iPadů, což je více, než se prodalo všech zařízení typu TabletPC doposud. Analytici společnosti J. P. Morgan Securities předpokládají v roce 2011 prodej 47,9 milionů tabletů a v roce 2012 dokonce 79,6 milionů. Vzniká tedy zcela nový trh, který nelze ignorovat. Podle posledních průzkumů se předpokládá, že tablety postupně nahradí přenosné počítače.

Nové zařízení, nový přístup

Tablety vyplňují mezeru mezi tradičními počítači a vyspělými mobilními telefony. Nabízejí především pohodlnou komunikaci s okolím – vyřizování

e-mailů, přístup k sociálním sítím, brouzdání po síti a přístup k webovým aplikacím. Je ale nutné uvědomit si, že s těmito zařízeními uživatelé pracují zcela jinak než se standardními přenosnými počítači nebo s chytrými telefony. We-

bové i jiné aplikace je potřeba pro tato zařízení upravit tak, aby uživatel opravdu využil všech možností. Klikání myší nahrazuje mnohem přirozenější „tapání“ na sklo a gesta několika prstů zároveň.

Interoperabilita a použitelnost ve veřejné správě

Již nyní jsou na trhu desítky různých tabletů s různými operačními systémy, najdete na nich iOS od Applu, Android od Googlu, Windows, Linux, WebOS

a další platformy. Možná znovu nastal čas zamyslet se nad opravdovou interoperabilitou aplikací v rámci veřejné správy. Kolik z nich je zcela nezávislých na operačním systému? Kolik z nich je přístupných pouze prostřednictvím jaké-

ČEKÁ NÁS OPRAVDU ZMĚNA

způsobu práce s přenosnými zařízeními?
Vyměníme brzy notebooky za iPady?

hokoliv internetového prohlížeče? Bohužel, stálo málo.

Tabletová zařízení jsou přitom ideální pro řadu činností, kde je potřeba být v terénu a zároveň online. Díky bezdrátové i 3G připojitelnosti jde o ideální nástroj pro všechny terénní pracovníky, kteří mohou tablety s vhodným aplikačním řešením nahradit papírové dokumenty, zvýšit bezpečnost i zrychlit celý proces komunikace nejen v rámci veřejné správy. Navíc lze díky podpoře GPS v těchto zařízeních také monitorovat pohyb osob.

Již dnes existují aplikace, které vám umožní na iPadu přistupovat k datovým schránkám (OpenDS.cz) nebo dokonce vést elektronickou spisovou službu (Spisovka3.cz).

Zdravotnictví a tablety

V dubnu minulého roku v USA v některých nemocnicích odstartoval tzv. iPad Program, který se snaží ukázat jeho využitelnost ve zdravotnictví. Možnosti využití jsou poměrně velké. Lékař si například může při vizitě prohlédnout na tabletu váš rentgen, má okamžitě k dispozici vaše osobní údaje a záznamy, zdravotní historii nebo může dokonce pacientovi ukázat rekonstrukci jeho budoucího chirurgického zákroku.

V zahraničí odstartovali i programy, které posouvají využitelnost tabletů směrem k domácí péči, hospicům, ke zdravotním sestram či lékárníkům.

Pro iPad již existují stovky velice kvalitních profesionálních aplikací pro lékaře a další specialisty, využití je tedy možné i bez přímého propojení na nemocniční informační systémy. O tom,

že tablety mohou v praxi ušetřit mnoho zdrojů, není pochyb, investice do celkového řešení ale stále není malá, a tak je otázka, kdy se podobných projektů dočkáme i v Česku.

Vzdělávání

Jestliže jsou tablety pro zdravotnictví zajímavým řešením, tak pro oblast vzdělávání jsou přímo navrženy. Malé rozměry, kreativní ovládání, grafika, multimédia, propojení s internetem, to vše z nich činí ideální nástroje pro studenty i učitele. V zahraničí se iPady velice rychle zabydlují na středních školách i univerzitách, ve specializovaných zařízeních pro postižené nebo v oblasti vědy a výzkumu.

Na zahraničních univerzitách dokonce funguje přímé propojení na populární obchod s hudbou Apple iTunes, kde si studenti mohou ve speciální sekci iTunes U stahovat přednášky, které probíhají na různých univerzitách. Studovat tak mohou na cestách nebo z kavárny. Nemluvě o tisících vzdělávacích aplikacích – studenti dělají na iPadu chemické pokusy, pozorují oblohu plnou hvězd nebo přímo na iPadu skládají různé testy, píšou si zápisky nebo zjišťují informace na internetu.

Učitelé naproti tomu mají okamžitý přístup k záznamům studentů, k podkladům k vyučování a mohou snadno sdílet informace a zdroje mezi sebou.

Agentura Reuters například nedávno publikovala zprávu o tom, že singapurské školy investovaly do nákupu iPadů pro studenty a učitele. Jedná se o začínající program, který by měl nahradit tištěné učebnice a hodiny udělat interaktivnější.

Během několika let pravděpodobně všichni vyměníme notebooky za tablety, alespoň se na tom shodují téměř všichni odborníci na danou problematiku. Buďme tedy připraveni na jiný přístup k práci s těmito zařízeními a počítejte s nimi při návrzích velkých i malých projektů. Možná se nám tato vidina nelíbí, ale to je tak jedině, co s tím můžeme dělat.

CEVROINSTITUT

[vysoká škola]

VYSOKÁ ŠKOLA OSOBNOSTÍ

DNY OTEVŘENÝCH DVEŘÍ:

obvykle každou první středu
v měsíci v 16 hod.

JUNGMANNOVA 17, PRAHA 1

Tel.: 221 506 700

VYSOKÁ ŠKOLA PRÁVNÍCH A SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

ATRAKTIVNÍ MAGISTERSKÉ A BAKALÁŘSKÉ OBORY:

- ❖ Veřejná správa
- ❖ Politologie a mezinárodní vztahy
- ❖ Právo v obchodních vztazích
- ❖ Sociální analýzy

Master of Public Administration (MPA)

- ❖ Management veřejné správy
- ❖ Management veřejné dopravy
- ❖ Bezpečnostní a krizový management
- ❖ Studium v centru Prahy a Českého Krumlova
- ❖ Individuální přístup a špičkoví pedagogové
- ❖ Prezenční i kombinovaná forma studia

WWW.CEVROINSTITUT.CZ